

GASILSKA PIHALNA GODBA : ZDRAVLJICA

Mladinski pevski zbor MIROSLAV VILHAR: LIPA

Osnovne šole: NARODNA: ENA PTIČKA PRILETELA

Govornik:

.....

Govornik:

.....

(MPZ gre z odra,
napolnijo pa ostali
nastopajoči)

Napoved:

.....

Tu in tam nam kak star list zašepče o
stoletjih, ki so se izgubila v čas, kakor
se oblaki izgube **za obzorje**. Iz šepetanja od
časa porumenelih listin zre v nas davnina,
čas, ko sta se za oblast na tem koščku lovren-
ške zemlje borila papež in nemški cesar. Skozi
razrahljane in na mestih obledela stene pre-
teklosti trdo zvenijo besede, s katerimi se
papeški Spanheimi ¹⁰⁹¹ ustanovili šentpavelsko
benediktijo in jo med drugimi obdarili tudi
s tem posestvom:

Napoved:

.....

Et heremum huic contiguam Radimlach dictam,
ubi etiam fratres aliquot Christa militatorus
se vivente substituit.

Napoved:

.....

Kar se v slovenščini glasi:

Napoved:

.....

In Puščavo, ki se Radomlje imenuje; tukaj se
naj nekaj bratov, Kristusovih vojščakov,

ustanovi.

Anina dekl. ta:

J. GALLUS: PUERI CONCINITE

Napoved:

..... Okrog cerkve sv. Lovrenca, obdane z gozdovi, so se naseljevali kmetje. "To je bil čas, ko so se eni bojevali, drugi molili, tretji pa delali." Kmetov mirni duh se je v zavetju okoliških hribov zapregel v zemljo. Tukaj je rasel človek v nenehnem boju z naravo in z zemljo, oral vedno ista polja, krčil nova, trpel, molil in klet. Mnogo semen je vzknilo vsako pomlad ter vedno znova dajalo, ljudem svoje sadove v porumeneli jeseni. Zagledan v nove setve je moral kmet s starimi plačevati zemljo, ki jo je dobil od šentpavelske gospode. Tako je bila zaznamovana torjatev v starem urbarju:

..... Ulrik, Bernard in Mihael imajo hubo v Počivalniku, za katero dajo 3 nove solide pravde in za malo pravdo 12 novih novcev, za tovarnino 42 starih denarjev, 2 piščeti, 25 jajc, 40 kolov, 1 okroglo, 1 obtesano, 1 razsekano drevo ter latve enega drevesa; dajo tudi desetinsko pišče in desetinski lan za opata.

..... B. Rudolf: Tlačanska deca šteje

Ti daš kola
ti otavo,
ti daš vcla,
ti pa kravo,

ti daš ječmen,
ti pšenico,
ti daš prejo,
ti predico,
ti daš mesa
večji kos,
ti ušesa
ti pa nos,
ti daš moko,
ti pa zlat,
ti daš roko,
ti pa vrat.

Ti si eden, ki se dere,
ti birič, ki vse pobere - ti loviš!

Anina dekleta:

JAKOB ARCADELT: LA PASTORELLA MIA

.....

Carmina Burana: Plemstvo in plemenitost

(Spremljava Aninih
deklet: Koral)

Brž ko se plemiški stan - ni znal nizkotnosti
uproti,
jel je plemiški stan - med sužnja in hlapce
drsoči.

Plemiški stan - ki poštenju ni vdan - in se
nanj ne ozira,
je že na tleh - in v človeških očeh - je
vreden prezira.

To je ljudi plemenitost: je duh, je božanska
slika.

To je ljudi plemenitost: kreposti sijajna
mladika.

To je ljudi plemenitost: nezmernost v oblasti
imeti.

To je ljudi plemenitost: za šibke in majhne
skrbeti.

To je ljudi plemenitost: naravnih postav se
držati.

To je ljudi plemenitost: se edinole podlosti
bati.

Človek zaradi plemenit - si plemstvo z vrlino
doseže.

Nizek in neplemenit - ni nikdar vrlino doležen.

Napoved:

.....

Motna slika nam iz davnih let pričara pred
oči trdo urezane brazde zemlje, iz katere je
rasel tukajšen človek. In kakor je kmet čez
trhlo brv hodil po svoji poti, je potoček med
razžrtimi bregovi počasi odtrkljaval prod.
Kmet se je postaral in umrl, iz njega je počasi
rasel novi. Dež, mraz, pripeka in vetrovi so
prinesli v zaselek ob vznožju cerkve semenj.
Naselbina je prehajala v trg in si pridobila
določene privilegije. Leta 1222 je s trške
listine vojvoda Leopold IV, Babenberžan zaselku
podaril semenjske pravice:

.....

Visokospoštovani v Bogu duhovni milostni in
spoštovani Gospod. Vaši Gnadi so naše usluge
zmerom na voljo.

Prastari visokospoštovani cesarji, kralji in
Vojvode Avstrijski niso samo v njihovih dednih
deželah zglednih statutov in koristnega reda,
prava in policije ustanovili, ampak še posebej
in predvsem njihova mesta, trge in posesti po
potrebi in blagostanju s posebnimi milostmi

in svoboščinami milostno privilegirali, tak-
 iste (privilegije) tudi SUCCESSIVE potrjevali
 in jim zaščito uredili. Glede na to smo tudi
 mi po naših prednikih s pravicami TRGA - natan-
 čneje - za časa cesarja Karla in cesarja
 Maximiljana obdarjeni in k temu od visočanstva
 dednega gospoda in Deželnega kneza Gospoda
 Karja - Nadvojvode Avstrijskega milostno konfir-
 macijo dobili, da tudi sami takisto svoboščine
 in splošne pravice uživamo.

Harmonika:

A. ŽEL.

Napoved:

..... Kadar je pohorski človek želel izpovedati svoje
 žalost in bolečino, veselje ali radost, se je
 zatekel v pesem. Pesem mu je pomenila izhod
 in izpoved v svetu, v katerem je živel. Ljud-
 ska pesem ni bila nadzorovana od gospode, z
 njo so si kmetje lajšali vsakdanjost življenja.
 Ohranile so se tri dragocene pesmi iz okolice
 Fale, imenovane Falske pesmi, ki jih je zapisal
 falski grajski oskrbnik Pokorny za avstrijske-
 ga nadvojvodo Janeza:

Anina dekleta

FALSKE PESMI

Napoved:

..... Prikazujejo in odmikajo se podobe preteklega
 časa. Ostane morda kakšen kamen, star akt, ki
 v obledelom črnilu šepče o mrtvih dedih dav-
 nih živih dni. Ostane kakšna, bolj ali manj
 redka pesem slučajnega popotnika, ki se morda

za hip ustavi v zarji poznega večera, ostrmi
nad svetom ter poskuša z bežno roko zapisati:
Anno Domini.

.....
(Spremljava Aninih
deklet: NE PROJICIAS
ME)

J. Menart: Anno Domini
Pri oknu v stolpu kloštra, zazrt v rumenkast list,
sloni s peresom v roki za pultom brat kronist.
Pod zidom sredi dvora šumlja rumena lipa
in v vetru s koncem veje po šipah lánno tipa.
Z nje list za listom pada, kot dnevi z veje let.
V zidovih je samota, tam zunaj širni svet.
Tam zúnaj je življenje, je sreča in je beda,
so rojstva, svadbe, smrti, hrup reda in nereda.
Tam zunaj je vrvenje, tam od vasi do mest
drži sem, tja vse polno stezá, potí in cest.
Tam tehtajo tovóre, tam za srebrne funte
zastavljajo gradove, vasi, ljudi in grunte.
Tam meč se križa z mečem za pravdo in za čast,
a s krono se Stanóvi za davke in oblast.
Tam Oger kolje carske, tam kuga, glad morita,
tam po cerkváh iskrijo se turških konj kopita.
Tam sijejo dvorane, tam v zvenu polnih kup
se spletajo zarote in v vino stresa strup.
Tam v neprestanih sporih zaradi hub in tlake
moré graščaki kmete in puntarji graščake -
tam zunaj je življenje, ki pljuska noč in dan
čez hribe, čez doline ob stari samostan.
A on, kronist, ob pultu s pomakanjem peresa
samoten, tih, pozabljen si služi pot v nebesa.
In gleda to življenje, ki s smrtjo se bori,
in ve: kar on zapiše, le tisto preživi.
In marsikaj zapiše, a marsikaj ni vse -
opat pove mu sproti: to da in tega ne.

Napoved:

..... Pohorski človek, njegovo delo, sanje, boleči-
na, ljubezen. Koliko zgodb, koliko pesmi o
delu, vinu in cvetju, o ljubezni in razočara-
nju je šumelo skozi te gozdove. Med upogibanjem
visokih smrek so se spletale sanje človeka -
- delavca in pevca Jurija Vodovnika, ki je
krošnjaril med bajtami. Sanje, ki jih je znalo
pričarati le tiho, temno, gozdownato Pohorje.
Nastale so pesmi, ki govorijo o preprostih,
vsakdanjih ljudeh, pohorskih ljudeh, o njih-
vih življenjskih spoznanjih in večkrat tudi
žalostnih usodah:

Ljudske pevke:

J. Vodovnik: Pesem o lovrenškem Tončku

PESEM O LOVRENŠKEM TONČKU

Napoved:

..... Tudi otočno šumeči gozdovi so peli svojo
pesem. Vanjo se je občasnno vmešalo šumenje
desetine potočkov, ki so drveli izpod planine.
Radoljna je naraščala, njeno šumenje je pre-
hajalo v bučanje. Trava na planjah je poga-
njala, na robu gozdov je tu in tam vzcvetel
grm; plug je zaoral v spočito zemljo, v
puhteče brazde so padala semena in živina je
odšla na pašo. To je bil čar, ki ga pohorski
človek nikoli ni mogel pozabiti, kjerkoli po
svetu je hodil; njegov rodni svet mu je
vtisnil v srce težak pečat.

Ljudske pevke:

TI MOJA ZELENNA PLANINA (Narodna)

.....

J. Glazer: Domotožje

Tja bi šel, kjer naše bukve košate

samo zase stojijo,
 tja čez samotne naše frate,
 tja čez polstne planinske trate,
 kadar po arniki bridki dišijo.

Tam bi med bujno zelenje se ulegel
 in bi vse žalostne misli izpregel
 in bi jim rekel: Adijo!

2

Tja bi šel, kjer pozabljene in razsute
 samevajo pohorske naše glažute
 (mojih prednikov priče, kjer glažarji kremen

talili

so v čaše pojoče in vroče krvi z drvarji se bili)-
 zdaj samo še tiho pod jelšami temnimi v senci
 pohlevni in skriti šumijo mimo studenci.

In pašniki gorski molčijo okoli, po sončnih robch
 počasi odoveta arnika v dolgih polletnih dnch...

Gozdovi na levi, na desni - vmes frate ožgane,
 zasajêne s krompirjem, z ovsom posejane,
 ki reven med črnimi bukovimi štôri
 prezgodaj na tenki, peščeni zemlji se zóri.

Tja bi šel in poslušal iz strmih, izvoženih
 kolobarjev

bi težko hojo in zategnjene klice volarjev -
 in kakor oni bi bil, ki z obrazom znojnim
 tam mučijo z zemljo se trpko - in vendar s
 srcem pokojnim.

Napoved:

..... Glažute, za samotni gozdnati kraj čudna
..... poslopja s prostornimi lopami in visokimi počmi. Glažarji so nabrali kremenca, navlekli drv in zakurili poči ter se lotili dela: s tankimi, dolgimi piščalmi so tako dolgo pihali v razžarjene steklene kepe in kepice, dokler jih niso napihčili v poliče, bokale in vrče. Po grapastem, razritem, s koreninami prepletanem in z debelim kamenjem posutem, mestoma udrtom kolovozu so furmanske vprege s težkim tovorom prevažale v slamo ovito lahko in krhko steklovino.

PZ GOZDAR:

FURMANSKA (Prir. Matija Tomc)

Napoved:

..... Glažutarski tovor so s furmanske vprege naložili na flos, s katerim so delo pohorskih glažut pošiljali svetu. Flosarski zavetnik, sveti Miklavž, pa jim je, tiho vklesan v kamen, dajal zavetje.

PZ GOZDAR:

O. DEV: FLOSARSKA (Narodna s Štajerske)

.....

France Filipič: Reka njegovega spomina
Njegova Drava mu poje v snu,
struna tenkoprste vrbe,
napeta na godalo vira,
vrtinčaste vode prebirajo
neki polpozabljeni, šumeči napev,
morda so ga splavarji peli nekoč
vriskajoče,
in pohorski gozdovi mrmrali
s smolnatimi, upornimi debli
koničastih splavov,

potopljenih v zeleno, rjavo
 in črno vodo,
 morda ga je veter
 šepetal nokoč,
 utrgan z ustnic
 samotnega brodarja
 na nočni straži.

Napoved:

.....

Poti so držale v dolino, v mesta, v svet to-
 varn, strojev. A vendarle, nekateri koronin
 izpod lastnih tal niso izruli. Vztrajali so,
 kakor je vztrajal gozd, ki se ni pustil ugnati
 ostro nabrušenim sekiram glažutarjev in
 holcerjev. Pohorske smreke in jelke so rasle,
 debla so se debelila, krošnje so se košatile.
 Na toplem pomladanskem vetru so storži kmalu
 dozoreli, hladnejši jesenski veter pa je raz-
 nesel lahkokrilna semena. S svojo vztrajnostjo
 je gozd dajal hrano holcerjem in njihovim dru-
 žinam; čedalje več splavov, naloženih s tesa-
 nim lesom ali z deskami, je po Dravi plulo v
 tuje kraje.

PZ GOZDAR:

.....

PESEM GOZDARJEV

J. Glazer: Motiv s Pohorja
 Siemena gola, gladka, brez dreves,
 le brusnice prek njih temnórdeče
 in nizek, droben volk vse čez in čez,
 da komaj vidi stèza se, ki vmes
 po kòlotèčini križvark - koles
 starinskih - se prek kòp položnih vleče.

Nikamor časa ne mudi se tu.

Nizko je, kjer obstal sem, na planoti
boričevje - in v tihem jézeru
počasi, list za listom, se na dnu
nabira šota. Dolgo stal bi tu
in zbiral misli svoje bi v samoti.

Napoved:

..... Življenje je teklo dalje. Tudi pohorske goz-
dove so zaznamovale tovarne in stroji. Tako
je tudi v tej dolini Radoljne pred dobrimi
100 leti kot tradicija številnih kovačij
nastala tovarna, les domačih gozdov pa je da-
jal vir za prve zametke lesne industrije.

.....

B. Rudolf: Kovač sem bil

Pje, bil sem kovač, zdaj te pilim mašine,
če jih piliš deset ur, te te pa vse mine.
Ja, našim gospodom se fabrika spleča,
za nas pa je, bi rekel, bolj suha krača.
Kovač je vsak močen, ali to je nadloga,
pest je slepa, pest je bedasta, pest je vboga.
Pest mora garati, pest nič ne ve,
zvit človek z njo lahko dela, kaj če.
Šuftamo, ko da ne bi pameti imeli.
Praviš, da imemo pamet, ali samo pri deli?
Pje, če bi pest tudi vidla, te bi bla sila,
te bi vdarila prav, no bi tudi spregovorila.
Tak pa sem senjal, če se ti tud še tak neumno
zdi,
pest, ki bi imela pamet, pest, ki bi imela oči.
Te rečeš, naj sem zdrav, ker de nič ne predrugačim,
pa le rečem, kaj je prav, dokler zemljo tlačim.

Napoved:

..... Čas je prinesel kraju tudi štiriletno vojno,
 ko skorajda ni minil dan brez streljanja, smrt
 je neusmiljeno kosila po pobočjih, po
 gozdovih, fratah in jasan.

.....

J. Glazer: Ciproš
 Ko ciproš zacveti,
 so naše frate rdeče:
 tako iz rane speče
 kdaj se pokaže kri.

Kjer rasel, zelenel
 je gozd dreves košatih
 in ptic v njem - nād krilatih -
 je zbor brezskrben pel;

kjer búčal je vihar
 skoz veje in vrhove
 in poln moči njegove
 bil svet je, vsaka stvar -:

tam frata zdaj leži;
 le ciproš cvete rdeče:
 kakor iz rane speče
 pokaže kdaj se kri.

Napoved:

..... Za Vsako grmado oblakov na nebu so popihali
 severni vetrovi in razjasnili nebo, da je
 posijalo toplo sonce. Pohorski človek je osta-
 jal na svoji zemlji, se vmes vdinjal drugje,
 a se vedno znova vračal. Iz preprostega kmeta
 je nastajal delavec žuljavih rok, ki je včasih
 sanjal o velikih stvareh, a so se njegove
 stopinje vrnile čez opustele steze in poti
 do starih domov in svojih, slovenskih korenin.